

Alteritatea nord-americană în imaginarul emigranților ardeleni (de la sfârșitul secolului al XIX-lea până la 1914)¹

Andreea Elena TRIF-BOIA *

Keywords: *social representations, Romanian culture, emigrants letters, Transylvania, United States of America*

Întemeierea Statelor Unite ale Americii, organizarea lor pe principiile novatoare ale filosofilor iluminiști și stabilirea unei economii prospere, constituie factori cu un impact covârșitor în orientarea europenilor înspre teritoriile de peste Ocean. În condițiile unui boom demografic cauzat de scăderea mortalității infantile și creșterea speranței de viață, peste treizeci de milioane de indivizi, între anii 1790 și 1930 (Eby 1962: 483) ajung să experimenteze celebrul „vis american”. Au emigrat, mai întâi, locuitorii din Vestul și Nordul Continentului pentru ca, apoi, din cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, fenomenul să cuprindă și părțile din Centru, Sud și Est. Recensământurile americane de la 1870 surprind 1,8 milioane de irlandezi, 1,7 milioane de germani, 771.000 de emigranți proveniți din Marea Britanie, 116.000 francezi și alte câteva sute de mii de scandinavi, suedezi, norvegieni², italieni, belgieni, olandezi, luxemburghezi și chinezi (Bergquist 2008: 7–11). În următoarele trei decenii și jumătate, 1870-1905, numărul lor aproape s-a triplat, ajungând la 14 milioane de oameni, iar până la izbucnirea Primului Război Mondial anual ajungeau aici cca. un milion de emigranți (Immigration and Multiculturalism 2006: 71, 121). Desigur, un fenomen atât de amplu nu putea fi generat decât de cauze la fel de complexe. Cercetătorii din domeniu vorbesc de o „psihoză” generală care a cuprins Europa acelor vremuri. „Psihoză” alimentată de relatările celor reînțorși în patrie, ce descriau în termeni favorabili condițiile de viață americane, dar, mai ales, de reclamele companiilor de transport transoceanic sau a agențiilor interesate să încurajeze astfel de dislocări. Spre exemplu, coperta unei broșuri cu privire la Wisconsin prezenta o colibă rudimentară construită într-o pădure, iar lângă ea, cu titlul *Zece ani mai târziu*, era înfățișată o casă impunătoare, într-o trăsură, niște femei bine îmbrăcate și un hambar impresionant (Curti, Birr 1950: 215). O sarcină similară aveau și companiile de transport. În anul 1882, peste 1500 de agenți norvegieni urmăreau zugrăvirea în culori fantastice a teritoriilor transatlantice (Skard 1976: 76–77).

---

¹ Acest articol a fost publicat cu sprijinul financiar al CNCS. Grant de tip PD, cod 448, nr. contract 99/29.07.2010.

* Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca.

² Între 1866 și 1915, au ajuns în Statele Unite 657000 de norvegieni (Skard 1976: 76).

Din punct de vedere cronologic, emigrarea românilor din Transilvania se produce începând cu cea de a doua jumătate a veacului al XIX-lea, atingând cota maximă abia la începutul veacului următor, pe măsura accentuării efectelor crizelor agrare, asociate cu recolte slabe – din anii 1894–1900, 1905–1906³ – și calamități naturale (1900–1913)⁴. În lumina izvoarelor existente în prezent, stabilirea exactă a numărului emigranților de etnie română constituie o sarcină imposibil de atins. Până la 1899, ei nu figurau ca națiune în registrele biroului de emigrare, de regulă, fiind înregistrați atât la rubrica destinată Imperiului Austro-Ungar, cât și la cea rezervată „altor naționalități”. Potrivit estimărilor făcute de analiști, numărul lor oscilează între 50.000 și 150.000 de indivizi (Lazăr 1980: 522)⁵, în vreme ce la scara întregii provincii s-au înregistrat peste 230.000 de dislocări (1899–1913)⁶. Studiul de față nu își propune să analizeze amploarea fenomenului, ci vizează sondarea proiecțiilor imaginare care l-au făcut posibil. Căci, indiferent de natura constrângerilor care au stat la baza deciziilor individuale – cauze economice, sociale, politice, etc. –, emigrările în masă a zeci de milioane de oameni, în cazul Transilvaniei a câtorva sute de mii, o cifră considerabilă dacă o raportăm la numărul total al populației, nu s-ar fi produs în lipsa unor informații privind teritoriile de dincolo de Ocean, informații care, datorită caracterului lor exotic și hiperbolic, au luat forma unor proiecții mentale contribuind, în cele din urmă, la alimentarea unei exaltări paroxistice locale. Este suficient să menționăm știrile cuprinse în mai toate periodicele românești ce descriau fie realizările prin muncă ale unor indivizi de rând, fie îmbogățirea accidentală a celor care, în urma unor activități aleatorii, au dat peste adevărați bulgări de aur (*Banii din America* 1905: 501; *Banii din America* 1907: 27).

³ Pentru o analiză mai detaliată a cauzelor economice ale emigrărilor, vezi Radu Toma, *Românii în cele două Americi: o experiență etnică și istorică*, ed. GLOBUS, București, 1998, pp. 17–20. A. Egyed, *Problema emigrării țărănimii din Transilvania la începutul secolului al XX-lea*, în *Acta Musei Napocensis*, vol. VII, 1970, pp. 365–372. Iosif I. Adam, *Considerații cu privire la exodul populației Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „*Revista istorică*”, tom V, nr. 5–6, 1994, pp. 460–462. E. Lazăr, *Câteva considerații asupra fenomenului emigrației și al orientării românilor din Transilvania spre America de Nord în perioada 1848-1918*, în „*Acta Musei Porolissensis*”, vol. IV, 1980, pp. 513–520.

⁴ Inundațiile din anul 1913, spre exemplu, au înrăutățit cu mult situația românilor din provincie. Potrivit unor date statistice făcute publice la 1 noiembrie 1913, în acest an au fost eliberate 3590 de pașapoarte, comparativ cu cele 2651 din 1912 (*America țară bună... 1913: 2*).

⁵ Ștefan Meteș, spre exemplu, arăta că, la izbucnirea Primului Război Mondial, existau în Statele Unite între 100.000 și 150.000 de români. Nicolae Iorga, la rândul său, vorbea de 120.000, iar A. Popovici, fost consul al României în această republică, de 150.000 (Meteș 1971: 94). În fine, există cercetători care, în urma analizei efectuate asupra statisticilor maghiare, au ajuns la concluzia că, în perioada 1900–1912, circa 98175 au fost românii care au părăsit Ungaria. Vezi *The ethnic division of immigrants from Hungary to the USA between 1900–1912*, <http://www.bogardi.com/gen/g019.htm>. Adresă accesată în noiembrie 2007.

⁶ Akos Egyed, spre exemplu, într-un studiu dedicat acestui fenomen, a ajuns la concluzia că circa 222.977 de ardeleni au plecat în Statele Unite între anii 1899–1913, dintre care 28.491 în 1899–1904, 91.405 în 1905–1907 și 103.081 în 1908–1913. Iosif I. Adam, la rândul său, referindu-se la același interval temporal vorbea de 236.378 de emigranți. În fine, și Radu Toma oferă o cifră apropiată de cele amintite mai sus. Analizând perioada cuprinsă între anii 1903 și 1914, cercetătorul considera că 239.435 erau transilvănenii care au părăsit Transilvania, având ca destinație Lumea Nouă (Egyed 1970: 372–373; Adam 1994: 12–13; Toma 1998: 12–13).

Sub raport structural, analiza este organizată în jurul a două secțiuni centrale urmărindu-se evidențierea reprezentărilor care, pe baza experiențelor individuale, au conturat cele două fațete antagonice ale Statelor Unite: America, „pământ de vis”, țară de împlinire a omului de rând și America, teritoriu mai „puțin primitor”, pământul muncilor extenuante și al accidentelor mortale.

America – „pământ al făgăduinței”

Cea mai răspândită imagine a Statelor Unite printre ardeleni făcea referire la bunăstarea materială a ansamblului societății. Nimic nu putea impresiona mai puternic o populație cu o situație financiară atât de precară, decât datele despre salariile mari ale muncitorilor de dincolo de Atlantic, informațiile cu privire la ușurința și prețul „neînsemnat” cu care în America se putea achiziționa pământ foarte fertil sau știrile ce prezentau exemplele unor persoane care, în urma unui sejur în State, au scăpat de mizeria în care au fost condamnate să viețuiască. De multe ori astfel de evidențe erau exagerate, ajungând până acolo încât prezentau Uniunea nord-americană în culori de-a dreptul fantastice. „La țara banului, la pământul Chanaanului de Aur și de Argint” (*Plecarea unui român la America* 1907: 3) erau exclamațiile unor ardeleni ce își conduceau cunoștințele la gară. Descrieri la fel de înfloritoare erau expuse în versuri și tipărite, apoi, în periodicele din provincie. „Frunză verde și-o alună,/ America-i țară bună,/ Țară bună și bogată/ Și de aur încărcată” sunt rânduri compuse de către care un grup de emigranți din Turdaș, dar care, de asemenea, ne ilustrează foarte clar modul în care au privit ei această republică, motivațiile care i-au determinat să își părăsească ținuturile natale și să pornească pe un drum ce le era total necunoscut (Borza, Zgârdea 1907: 86).

Au existat mai mulți factori care au ajutat la conturarea acestei imagini. Mai întâi, literatura promoțională a companiilor de transport și a agențiilor de emigrări. Ghiduri, broșuri, afișe, hărți etc. toate erau menite să scoată în evidență oportunitățile tinerei republici: de la condițiile climatice, posibilitățile de muncă, salariile oferite, fertilitatea și prețul scăzut al pământului, până la formele de organizare etnică ale românilor aflați deja aici. Presa, la rândul ei, a inserat informații privind bogățiile solului și ale subsolului american, dar, mai ales, scrisorile celor aflați deja la muncă în America. Rolul cel mai accentuat l-a avut, însă, corespondența românilor înstrăinați, relatările directe făcute la reîntoarcere și dovada incontestabilă a „succesului” lor pe pământ nord-american, respectiv, banii expediați acasă.

Prin intermediul scrisorilor trimise în Transilvania, emigranții făceau descrieri care nu puteau decât să fascineze populația din provincia nord-dunăreană. În genere, se insista asupra nivelului ridicat de trai și a posibilităților de câștig. Ioan Buda, abonat al „Gazetei de Duminică”, arăta că America este „o lume bună și bogată, ba mulți se fericesc... dacă au norocul de la bunu Dumnezeu: sănătate și munca de tote zilele”. Muncitorul invoca, apoi, exemplul mai multor consăteni care, deși foarte săraci, au ajuns să poarte o vestimentație ce o concura practic pe cea a „grofilor” și a „baronilor” de acasă (*Scrisoare din America* 1904: 8). O imagine asemănătoare ne oferă și Vasile I. Greavu, angajat al unei bănci din South Sharon, Pa. Noul Continent, arăta el, „e presărat cu toate bunățile atât în interior, cât și în exterior...

oamenii deștepți veniți de mult s-au îmbogățit până la milionari și prin ei s-a dezvoltat industria la gradul de azi”. Pentru a fi și mai convingător, funcționarul oferea pilda unei familii din Sebeșul Săsesc. În doar doi ani de zile, Petru Tecău și soția sa, ambii oameni gospodari, au reușit să achiziționeze o fermă dotată cu toate cele necesare unui trai îndestulat: „case elegante, grajduri mari, mașini economice, pământ de semănat... pășuni”. Valoarea totală a investiției lor se ridica la 5.000 de dolari sau 27.500 de coroane (*Ce trebuie să facă românul în America...* 1905: 604). La fel de interesante nu se par și mărturiile lui Larion Gotea, ardelean stabilit în Gary, statul Indiana. Emigrantul, autor al unei epistole tipărite într-un săptămânal sibian, nu a intrat prea mult în detalii, însă a făcut o descriere care, în mod sigur, i-a impresionat pe cititorii „Foi poporului”: „...îmi merge foarte bine: om fără școală puiu suta la lună și trăiesc ca un grof...” (*Scrisoare din America* 1914: 6).

Prosperitatea societății din America de Nord nu a fost singurul aspect care i-a impresionat pe ardeleni. Faptul că marea lor majoritate proveneau din rândul comunităților rurale foarte sărace a făcut, însă, ca impactul reprezentării să fie și mai puternic, iar, în cele din urmă, să contribuie la mobilizarea populației înspre mult lăudata „țară a dolarilor”.

Libertățile existente aici, dar, mai ales, lipsa unei stricte stratificări sociale, au contribuit din plin la conturarea aceluși tablou al Statelor Unite ca „pământ al făgăduinței”. Chiar și cei mai nemulțumiți de condițiile dificile în care erau nevoiți să își desfășoare activitatea sau de nenumăratele accidente de muncă la care erau predispuși, nu puteau nega faptul că America este „o țară liberă..., unde fiecare națiune se poate dezvolta după cum dorește” (Leluțiu 1906: 643).

Diferența existentă între statutul lor din Imperiul Austro-Ungar și cel din patria adoptivă, constituia un aspect deseori invocat în relatările ardelenilor. Manifestările cu caracter național, pentru care în Transilvania puteau plăti cu închisoarea, aici erau organizate nestingherit și, uneori, chiar în prezența unor oficialități locale americane⁷. „Se mulțumim lui Dumnezeu și se fim recunoscători țerii în care ne aflăm” era credința și, totodată, îndemnul adresat românilor de către Ilie Martin, președintele societății „Vulturul” din Homestead, Pennsylvania. Aproape nu există descriere cu privire la vreo adunare sau petrecere închinată românilor din Uniune fără ca autorul ei să nu insiste, cel puțin, asupra a două aspecte, relevante din acest punct de vedere: mai întâi, tricolorul românesc era arborat alături de steagul Statelor Unite, iar, apoi, faptul că *Deșteaptă-te române* și alte versuri cu caracter național erau intonate „fără a fi conturbați de geandarmi, polițai sau alți domni împintenați” (Nicoară 1898: 261). Pentru a ilustra cele evidențiate mai sus, amintim câteva aspecte legate de adunarea ce a avut loc, pe 22 aprilie 1906, la South Sharon, Pa., cu ocazia sfințirii drapelului societății de ajutor „Transilvania”. Potrivit celor care au luat parte la eveniment, aproximativ 1.000 de români au defilat pe străzile orașului cu steagurile, tricolor și cel american, în frunte – toți „veseli și fără de teamă că cineva din vreo parte se va năpusti să-i atace sau oprească, căci se sciau în țara libertății, unde manifestarea conștiinței în mod

⁷ Pentru a observa care a fost atitudinea oficialităților nord-americane în raport cu manifestările naționale ale românilor, vezi următorul articol: *America, țară minunată*, în „Libertatea”, nr. 54, 14/27 noiembrie 1913, p. 5.

civilizat e liberă și privită ca o virtute”. De la festivitate nu au lipsit reprezentanții celorlaltor societăți românești din Statele Unite care, prin intermediul unor cuvântări, au încercat să explice celor de față diferența dintre „inchiziția de acasă” și „libertatea de aici”. Discursurile i-au impresionat puternic pe participanți. Doar aplauzele și aclamațiile de genul „vrem drepturi egale și libertate în țara noastră; nu vrem a mai suferi nedreptăți; a fost destul” (*De la românii din America* 1906: 3) le mai întrerupeau din când în când.

Tot la libertatea lor de a se manifesta ca națiune, se refereau, apoi, și alte persoane însărcinate cu organizarea emigranților din republica americană. Din nou, aluziile la situația din Imperiu sunt destul de clare. Zaharia Oprea, preot ortodox, a adresat un raport Consistoriului din Sibiu (10 martie 1905) în care mărturisise următoarele:

Limba oficială e limba engleză; se poate folosi, însă, omul și de limba sa maternă, fără a fi forțat a-și însuși limba statului. Asemenea e liber omul sau orice națiune a-și ridica școale, fără a li se impune a se folosi de limba statului (Oprea 1905: f 2).

Cel mai probabil, astfel de considerente l-a determinat pe preotul greco-catolic Aureliu Hațieganu să aprecieze Statele Unite ca pe o țară preferabilă provinciei austro-ungare:

Viitorul poporului nostru este în America. Căci încălzit de libertatea popoarelor culte, nimeni nu ne va sta în cale să ne civilizăm, ca să ne manifestăm în fața lumii, că suntem români (Hațieganu 1911: 16–17).

Președintele societății „Vulturul”, Ilie Martin, este autorul mai multor materiale prin intermediul cărora a încercat să sublinieze modul în care principiile ce au stat la baza organizării Statelor Unite au influențat dezvoltarea lor.

Americanii înțeleg în alt mod decât cei din Ungaria, cum se poate ține țeara în liniște și înaintare în bogăție. În loc de cazărmi, cari la noi sunt spre fala oricărui oraș, au clădit școle, unde tinerimea e crescută și instruită spre a deveni buni cetățeni și folositori țerii (Martin 1902: 302).

Martin își continua expunerea cu o reliefare a principalelor caracteristici ale țării „noutăților și a minunilor”: „liniște și siguranță personală”, legi aplicate „drept și spre binele tuturor” și „egală îndreptățire” între cetățenii săi (Martin 1902: 302). Fascinat de valorile republicane americane, de evoluția pe care tânăra națiune a urmat-o în scurta sa existență, autorul nu s-a limitat la redactarea unor articole de presă și a întocmit până și o lucrare despre trecutul Noului Continent. *Istoria Americii* (Cleveland, 1906), în două volume, o compilație după opera unor binecunoscuți autori americani (Northrop și Bancroft), reprezenta o scriere accesibilă ardelenilor aflați la muncă în Lumea Nouă. Acesta era, de altfel, conform declarațiilor sale, și motivul pentru care a ales să o editeze (Nemoianu 1999: 24–25). Dorea să ofere emigranților șansa de a se informa despre noua lor patrie, de a avea o imagine clară cu referire la etapele ce au dus la transformarea republicii nord-americane într-un model politic, iar, apoi, într-unul economic. În sfârșit, tot Martin ne dă detalii privind atitudinea emigranților din Ardeal în raport cu noul lor stat. După ce face o descriere a condițiilor grele în care ei se văd obligați să muncească,

președintele societății „Vulturul” evidențiază câteva aspecte ale vieții americane care vin să le compenseze tot efortul depus: „nu sunt jigniți în mândria lor națională” și se bucură „deopotrivă cu ceilalți cetățeni de favorurile naturei” (Martin 1903: 372).

Dincolo de prezentările efectuate de către preoții sau liderii unor societăți de asistență socială și cultură, o imagine similară a Americii ne este oferită, apoi, prin intermediul scrisorilor expediate în Transilvania de către emigranți. Oameni de rând, în mare parte analfabeți și puțin cunoscători ai sistemul politic american, evidențiau, în genere, avantajele concrete ale traiului în republica de peste Ocean. Suntem străini în Statele Unite, dar „avem mai multe drepturi ca în țara ungurească”, se exprima Valeriu Bădilă din Răvășel. „Dacă avem bani”, explica el, „ne putem face biserici, școli și alte lucruri naționale. Spre pildă, tricolorul ne este iertat a-l purta cum ne place...” (*De la frații înstrăinați* 1914: 6). Totodată, pe lângă clădirile „însăpământător de mari” și „buna organizare americană”, o impresie la fel de plăcută i-a făcut-o unui emigrant ardelean și natura egalitară a societății de peste Atlantic. Ne aflam într-o lume nouă, o lume în care fiecare individ era „respectat și stimat”, iar funcționarii își făceau datoria „cu conștiinciozitate, pentru binele tuturor”, nota Ioan Blendea la reîntoarcerea sa în provincie (Blendea 1945: 98). Alții, în schimb, au mers până acolo încât au regretat faptul că nu s-au născut în America, țară care, deși atât de diferită de mediul din care ei proveneau, se arăta mult mai primitoare și le oferea mai multe șanse de reușită (Martin 1904: 6).

Vise spulberate

Au existat și emigranți care, la scurt timp după venirea lor în Statele Unite, au ajuns să regrete alegerea făcută. Țara pe care nu demult și-au imaginat-o ca fiind „un pământ al făgăduinței”, un teritoriu ideal al omului de rând, s-a dovedit a fi una mai puțin primitoare. În genere, nemulțumirile lor erau legate de condițiile de muncă istovitoare, de insuficiența serviciilor și de acțiunile unor înșelători cărora zeci de ardeleni le-au căzut pradă. „Mulți se află astăzi în mizerie, blestemându-și soarta și, totodată, ciasul când s-au decis a pleca în această străinătate și lume nouă” (*Emigrările* 1902: 85), relatea un ardelean aflat și el la muncă în Muncie, Indiana. În primul rând, necunoașterea limbii engleze a constituit un obstacol deloc ușor de trecut. Încă de la început se vedeau nevoiți să accepte acele posturi care fie nu solicitau o calificare specială și erau mai prost plătite, fie prezentau un nivel de risc mai ridicat și, ca atare, erau ocolite de către restul muncitorilor. Accidente, soldate cu moartea sau mutilarea pe viață a emigranților, aveau loc aproape periodic, favorizate, pe de altă parte, și de faptul că majoritatea proveneau din mediul rural fiind obișnuiți cu agricultura, și nu cu lucrul în industrie. Dorința de a strânge cât mai repede bani, pentru ca, mai apoi, să se poată reîntoarce la familiile pe care le-au lăsat în urma lor, făcea, însă, ca nimeni să nu mai țină cont de sănătate și nici de prețul propriei vieți.

În același timp, condițiile de muncă ale angajaților din industria nord-americană erau extrem de dificile și, nu de puține ori, de-a dreptul extenuante. Opt, zece, doisprezece, uneori chiar paisprezece ore pe zi, trebuiau să le petreacă într-un efort continuu. Se adaugă, apoi, faptul că unii patroni nu acordau repaus nici în zilele de duminică și nici în cele de sărbătoare. „Lucrul! Noi acasă nu știm ce e lucrul... Aici e sclavie!” (*De la românii din America* 1903: 483), se plângea un

emigrant din St. Louis. Aceeași remarcă a făcut-o, apoi, și Vasile E. Moldovan. Într-o scrisoare expediată unei publicații clujene, jurnalistul sublinia foarte clar: „...ai noștri muncesc în America mai greu ca vitele...” (Moldovan 1912: 12).

Slujbele în cadrul unor uzine de fier sau turnătorii de oțel au lăsat răni adânci atât la propriu, cât și la figurat. Aici „mor oamenii ca muștele”, se exprima o persoană aflată la fața locului (Podea 1912: 13). Știrile cu referire la indivizi nenorociți pe viață sau cele despre persoane care au decedat lăsând în urma lor văduve, copii orfani și familii îndurerate, au apărut frecvent în presa din provincie. Nici industria alimentară, fabricile de ciment sau cele de vopsele, minele sau căile ferate ș.a.m.d. nu erau mai sigure din acest punct de vedere. Oameni obișnuiți să mânuiască, mai degrabă, plugul sau alte unelte utilizate în agricultură, cădeau deseori victime în incidente de acest gen. Ioan Podea a făcut o descriere destul de detaliată a condițiilor în care emigranții se vedeau nevoiți să lucreze pentru a-și realiza veniturile necesare ieșirii din criza financiară. Lucrarea sa, *Românii din America*, a obținut premiul de 1.000 de coroane, oferit de către ASTRA pentru cea mai bună scriere împotriva emigrărilor (Nemoianu 1999: 80). „Munca lor e muncă de rob și de câine, care se plătește slab și care, dacă nu-i omoară, stoarce toată vloga din ei, așa că, după un an sau doi, nu mai sunt buni de nimic...”, arăta preotul ortodox. În turnătoriile de fier, argumenta el, „sau se aprind hainele pe ei, sau calcă pe ferul asudat de li se înmoaie și măduva din fluerele picioarelor, sau cară pământul de fer în cazan, ori încarcă ferul în vagoane, de li se îndoie șelele”. O prezentare la fel de înspăimântătoare a făcut-o Podea și serviciilor din celelalte ramuri industriale din America de Nord: „în fabricile de oțel și tuburi... îi apucă roțile și-i macină făină”, în producția de „carne și conserve, le îngheață genunchii, încât după un an de zile rămân ologi”, în fabricile de „ciment și piatră... capătă durere de pept și ochi”, în cele de „oleiuri și farbe...”, gazurile le otrăvesc plămânii și diferite soluțiuni le argătesc mâinile”, la minele de exploatare a cărbunilor și a pietrei „se buhăvesc la față și adeseori sunt îngropați de vii” și, nu în ultimul rând, la construcția de căi ferate „sunt călcați și schilodiți de trenuri” (Podea 1912: 20–21). Tablouri sumbre întâlnim și în corespondența transilvănenilor. Aron Olariu, spre exemplu, dorea să le înfățișeze celor de acasă adevăratul trai al românilor aflați peste Ocean. Aceștia, arăta el, în general, nu prezintă necazurile de care zilnic se lovesc, ci doar partea pozitivă a traiului de aici: faptul că au reușit să strângă o anumită sumă de bani. „Uită” să-și informeze cunoscuții despre „praful cel mult ce-l trag în pept”, nu le spun nici despre „focul cel mare unde lucră... că poate nici în iad nu e mai rău!” și cu atât mai puțin le aduc la cunoștință numeroasele accidente ale căror urmări sunt de-a dreptul tragice: „mai în tote zilele duce pe unul din soții lui la morment...” (*Scrisoare din America. Cleveland* 1907: 3).

Lipsa locurilor de muncă a constituit o altă problemă cu care ardelenii s-au confruntat în Statele Unite. Numeroasele disponibilizări generate de falimentul instituțiilor la care au prestat servicii sau de reducerile de personal i-au afectat în mod direct. „Rar se întâmplă ca din 100 de oameni, unul să aibă noroc”, arăta Ilie Androne (1902), originar din Pianul de Jos (Andone 1902: 190). Circa o lună mai târziu, Ioan Marcu, din Busd (comitatul Albei Inferioare), expedia și el o scrisoare unui ziar sibian în care oferea o descriere mult mai sumbră: „din cinci sute numai unul” are șansa de a-și găsi un serviciu (*Emigranții ardeleni în*

America 1902: 5). Preoții, jurnaliștii și liderii unor societăți de asistență socială și cultură au emis avertizări în repetate rânduri. „Nu sfătuim pe nimeni să meargă la America. Dar dacă nu are astâmpăr, cel puțin acum să nu se ducă, de orece acolo umblă vremi rele și va sta pe drumuri, fără lucru” (Moldovan 1912: 2), atenționa Vasile E. Moldovan. Sute de mii de muncitori stau fără serviciu, iar cei ce nu pot să își plătească chiriile sunt dați afară din locuințele pe care le-au ocupat, avea să completeze preotul Simeon Mihălțan (*Pentru cei ce vreau să meargă...* 1914: 4).

Concluzii

Prin comparație cu descrierile întocmite de intelectuali, ce înfățișau portretul unei Americi progresiste, fie că ne referim la aspectele politice, fie că vorbim de domenii precum științe, economie sau tehnică, analiza imaginii Statelor Unite în rândul emigranților ardeleni ne reconstituie o lume fascinantă, un teritoriu de vis, o adevărată patrie a omului de rând. Avantajele de natură materială pe care tânăra republică, spre deosebire de Imperiul Austro-Ungar, le oferea locuitorilor săi au contribuit din plin la conturarea ei. De la nenumăratele locuri de muncă și salariile de patru-cinci ori mai mari, până la fertilitatea și prețul scăzut al pământului, toate i-au impresionat pe transilvăneni și, în cele din urmă, i-au determinat să treacă Oceanul. Pe de altă parte, contactul cu libertățile americane dar, mai ales, natura egalitară a societății nord-americane au avut un rol determinant în formarea portretului amintit. Apartenența la un regim oprimator declarat al națiunilor nemaghiare, persecuțiile pe care, nu de puține ori, au fost nevoiți să le îndure i-au făcut mult mai sensibili la astfel de realități. Chiar și cei mai nemulțumiți de condițiile în care se vedeau nevoiți să își desfășoare activitatea s-au arătat încântați de, cel puțin, două dintre facilitățile „pământului făgăduinței”: libertatea de a se manifesta ca națiune și egalitatea lor în drepturi cu restul populației din America de Nord.

Alături de acest tablou valorizat pozitiv și general întâlnit în Transilvania, s-a conturat și o imagine negativă a Americii, aceea a unei țări mai puțin primitoare. Șansa de a-și vedea împlinite visurile nu au avut-o toți cei care au emigrat în intervalul temporal analizat. Lipsa locurilor de muncă, îmbolnăvirea sau accidentele grave cărora le-au căzut victime au curmat astfel de planuri, dar, mai ales, viețile multora dintre emigranți. Totuși, nivelul de răspândire al acestora din urmă nu a fost unul semnificativ. În susținerea afirmațiilor vin, în special, statisticile care ne ilustrează o creștere constantă a numărului de emigranți, într-o perioadă în care scrisorile din State abundau în descrieri deloc încurajatoare. Proporția ridicată a exemplurilor de acest gen trebuie pusă și pe seama campaniei prin intermediul căreia jurnaliștii din provincie încercau să descurajeze fenomenul aflat în discuție. Pentru cea mai mare parte a intelectualilor ce luptau pentru eliberarea națională, deficitul crescând de populație nu făcea altceva decât să le pună în pericol unul din cele mai puternice argumente ale continuității, cel demografic, respectiv, superioritatea numerică a românilor prin comparație cu celelalte națiuni conlocuitoare.

Bibliografie

I. Izvoare

A. Volume

- Blendea 1945: Ioan Blendea, *Din Ardeal în America. 35 de ani în Statele Unite*, Sibiu, Tipografia „Astra culturală”.
- Hațieganu 1911: Aureliu Hațieganu *Istoricul Bisericii Greco-Catolice românești din Cleveland*, Cluj-Napoca.
- Lazăr 1904: Victor Lazăr *Românul american. Îndreptar pentru învețarea limbei engleze*, Sibiu, ed. Iosif Marschall.
- Podea 1912: Ioan Podea, *Românii din America*, Sibiu, Tipografia Archidieceesănă.
- Șchiopul 1913: Iosif Ioan Șchiopul, *Românii din America. O călătorie de studii în Statele Unite*, Tipografia W. Krafft, Sibiu.

B. Publicații periodice

- America țară bună...* 1913: *America țară bună. Toți voinicii în ea se adună*, în „Românul”, Cleveland, nr. 49, 4 decembrie 1913, p. 2.
- Andone 1902: Ilie Androne, *Din America*, în „Românul”, nr. 16, 14/27 aprilie 1902, p. 190.
- Banii din America* 1905: *Banii din America*, în „Foaia poporului”, nr. 38, 18 septembrie/1 octombrie 1905, p. 501.
- Banii din America* 1907: *Banii din America* în „Calendarul ilustrat pentru toți”, Budapesta, 1907, p. 27.
- Borza, Zgârdea 1907: Ioan Borza, Aron Zgârdea, *Versul călătorilor la America*, în „Foaia Interesantă”, nr. 20, 13 mai 1907, p. 86.
- Ce trebuie să facă românul în America...* 1905: *Ce trebuie să facă românul în America pentru fericirea lui?*, în „Foaia poporului”, nr. 45, 6/ 19 noiembrie 1905, p. 604.
- De la frații înstrăinați* 1914: *De la frații înstrăinați. Alliance. Ohio*, în „Foaia poporului”, nr. 15, 6/ 19 aprilie 1914, p. 6.
- De la românii din America* 1903: *De la românii din America*, în „Foaia poporului”, nr. 41, 5/ 18 octombrie 1903, p. 483.
- De la românii din America* 1906: *De la românii din America*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 93, 28 aprilie/ 11 mai 1906, p. 3.
- Emigranții ardeleni în America* 1902: *Emigranții ardeleni în America*, în „Foaia Poporului”, nr. 99, 5/ 18 mai 1902, p. 5.
- Emigrările* 1902: *Emigrările*, în „Foaia poporului”, nr. 8, 17 februarie/ 2 martie 1902, p. 85.
- Hațieganu 1911: Aureliu Hațieganu, *Istoricul bisericii Greco-catolice românești din Cleveland*, Cluj-Napoca, 1911, pp. 16–17.
- Leluțiu 1906: Vasile Leluțiu, *Din America*, în „Foaia poporului”, nr. 46, 12/ 25 noiembrie 1906, p. 643.
- Martin 1902: Ilie Martin, *Din America*, în „Foaia poporului”, nr. 26, 23 iunie/ 6 iulie 1902, p. 302.
- Martin 1903: Ilie Martin, *Românii din America*, în „Foaia poporului”, nr. 40, 28 septembrie/ 11 octombrie 1903, p. 372.
- Martin 1904: George Martin, *Din America*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 51, 5/ 18 martie 1904, p. 6.
- Moldovan 1912: Vasile E. Moldovan, *De pe la America. Unele și altele. Stările de azi*, în „Solia satelor”, nr. 5, 29 ianuarie/ 11 februarie 1912.

- Nicoară 1898: Silvia Nicoară, *Românii din America*, *Idem*, nr. 22, 24 mai/ 5 iunie 1898, p. 261.
- Pentru cei ce vreau să meargă...* 1914: *Pentru cei ce vreau să meargă la America*, în „Foaia poporului”, nr. 20, 11/ 24 mai 1914, p. 4.
- Plecarea unui român la America* 1907: *Plecarea unui român la America*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 132, 15/ 28 iunie 1907, p. 3.
- Podea 1912: Ioan Podea, *Românii din America*, Sibiu, Tipografia Archidieceșană.
- Scrisoare din America* 1904: *Scrisoare din America*, în „Gazeta de duminică”, nr. 42, 29 iunie/ 12 iulie 1904, p. 8.
- Scrisoare din America. Cleveland* 1907: *Scrisoare din America, Cleveland, Aprilie 1907*, în „Libertatea”, nr. 21, 5/ 18 mai 1907, p. 3.
- Scrisoare din America* 1914: *Scrisoare din America*, în „Gazeta Transilvaniei”, nr. 27, 29 iunie/ 12 iulie 1914, p. 6.

C. Archive

- Oprea 1905: Zaharia Oprea, *Raport 10 martie 1905*, A.A.S., Fond Consistoriu, Dosar III, 473-906.

II. Literatură secundară

- Adam 1994: Iosif I. Adam, *Considerații cu privire la exodul populației Transilvaniei în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, în „Revista istorică”, tom V, nr. 5–6.
- Bergquist 2008: James Bergquist M. *Daily life in Immigrant America, 1820–1870*, London, Greenwood Press.
- Curti, Birr 1950: Merle Curti; Kendall Birr *The Immigrant and the American Image in Europe, 1860–1914*, în „The Mississippi Valley Historical Review”, vol. 37, nr. 2, pp. 210–225.
- Eby 1962: Cecil D. Eby, *America as „Asylum”. A dual Image*, în „American Quarterly”, nr. 14, vol. 3.
- Egyed 1970: Akos Egyed, *Problema emigrării țărănimii din Transilvania la începutul secolului al XX-lea*, în *Acta Musei Napocensis*, vol. VII.
- Immigration and Multiculturalism 2006: *Immigration and Multiculturalism: Essential Primary Sources*, editat de K. Lee Lerner, Brenda Lerner, Adrienne W. Lerner, Thomson Gale.
- Lazăr 1980: Eugen Lazăr, *Câteva considerații asupra fenomenului emigrației și al orientării românilor din Transilvania spre America de Nord în perioada 1848–1918*, în „Acta Musei Porolissensis”, vol. IV.
- Neamțu 1997: Gelu Neamțu, *În America pentru unirea Transilvaniei cu România*, Cluj-Napoca.
- Nemoianu 1999: Alexandru Nemoianu, *Despre „corespondențele” din America*, în vol. *Cuvinte despre românii-americani*, vol. II, ed. Clusium, Cluj-Napoca.
- Skard 1976: Sigmund Skard, *The United States in Norwegian History*, Greenwood Press, Westport, Connecticut, London.
- Toma 1998: Radu Toma, *Românii în cele două Americi: o experiență etnică și istorică*, București, ed. GLOBUS.

North-American Otherness in Transylvanian Emigrants Imaginary (the end of the 19th Century until the First World War).

Since its very discovery, America has represented a dreamland for the Europeans, the chance for a new beginning far away from the political and religious persecutions that have been exerted in the Old Continent's countries, but, especially, the possibility of becoming wealthy very quickly. Over 30 million individuals left Europe in between 1790-1930, about four millions coming from the territories that had been incorporated by the Austro-Hungarian Empire; only — according to the domain's researchers, the province of Transylvania contributed with about 230,000 individuals. In order for this to be possible, that the myth of "the land of all possibilities" be capable to produce such throng, not only courage was needed, but also a certain level of knowledge regarding the American realities. Thus, a certain "image" of America was needed.

The present study analyses the United States of America's picture in the Transylvanian Romanian's imagery from the end of the 19th century and until the period before the beginning of the First World War. The research over a reach body of sources, from periodicals, up to travel accounts, works of that time which investigate the emigration phenomenon or archive documents, have allowed us the distinction of several clichés and stereotypes referring to the overseas territories. A great part of these present the Union in favourable terms, such as "promised land", "land of the commoner". However, besides this positive and generally spread picture in the province, there has been profiled also a negative image of America, that of a less hospitable territory. Accomplishment's chance has avoided many destines, as for poverty, associated with work accidents or numerous diseases, it has darkened the glowing image of the United States.